

Аднан Х. Бјелак¹

Државни универзитет у Новом Пазару

УТИЦАЈ ЕЛЕМЕНАТА ИНТЕРКУЛТУРНОСТИ И ИНТЕРКУЛТУРНОГ ОБРАЗОВАЊА НА РАЗВОЈ ИНТЕРКУЛТУРНЕ ОСВЕШЋЕНОСТИ И ФОРМИРАЊЕ ЛИЧНОСТИ УЧЕНИКА НОВОПАЗАРСКИХ ШКОЛА²

Циљ анализе јесте потврђивање хипотезе да елементи интеркултурности и интеркултурног образовања утичу на развој интеркултурне освешћености и формирање целокупне личности ученика новопазарских школа. У истраживању спроведеном у октобру месецу школске 2020/21. године у новопазарским основним и средњим школама учествовала су 83 ученика (43 ученика основних и 40 ученика средњих школа). Истраживање је спроведено анкетирањем ученика новопазарских школа, а анкета се састојала од питања затвореног и отвореног типа, те је испитивала ставове ученика о појму интеркултурности и интеркултурном образовању, где смо квантитативно-квалитативном анализом добијених података потврдили наше почетне хипотезе да интеркултурност и интеркултурно образовање утичу на културну освешћеност ученика, на њихово генерисање ставова, који воде ка развоју целокупне личности ученика, њиховом прихватању културних разлика, антидискриминаторном понашању, толеранцији и међусобном дијалогу.

Кључне речи: интеркултурност, интеркултурно образовање, интеркултурна освешћености, ученици новопазарских школа

УВОД

Будући да човекова потреба за едукацијом и персоналним духовним обликовањем датира још од најранијег доба његовог егзистирања, сфера образовања врло је значајна, посебно ако узмемо у обзир корелацију образовања с другим категоријама релевантним за индивидуални развој, што је разлог томе да се „образовање често повезује са социјализацијом и васпитањем. То није нимало необично када се зна да је социјализација најшири процес увођења младог људског бића у друштвени живот путем разноврсних облика учења. Образовање је, заправо, ужи део ширег социјалног процеса учења, које у свим друштвима и

1 adnan_bjelak@msn.com

2 Рад је саставни део докторске дисертације под називом „Интеркултурно образовање и језичка интеркултурност у Републици Србији на простору Новог Пазара“, која се израђује на Филолошком факултету Универзитета у Београду.

културама има одлучујући значај. С друге стране, васпитање се може схватити као методичко настојање да се код појединца створе жељене карактерне црте. Оно обухвата свесне, организоване и опште обрасце развоја личности, који су нераскидиво повезани са процесом учења и образовањем, с тим да је ово потоње првенствено усмерено на систематско преношење знања и умећа с нараштаја на нараштај, од једног појединца до другог“ (Богдановић, Мимица 2007: 371).

Гвозденовић (2011: 83) упућује да се појам *образовање* врло често употребљавао у синонимном значењу са појмом *васпићање*, иако постоје доминантне семантичке дистинкције између ових двају појмова: образовање се детерминише као ужи појам од васпитања, те се често једначи са школским образовањем, наглашавајући да је, иако се у реалности прожимају или су јединствени, најприхватљивије схватање оно које има тенденцију да говори о ужем и ширем значењу појмова васпитање и образовање, условљавајући та значења контекстом у ком се употребљавају: у ужем значењу подразумева се „процес усвајања знања, изграђивања вјештина и навика; развоја способности, усвајања система вриједности и правила понашања“ (ибид.), док се у ширем значењу одређују као „сталан процес остваривања духовних вриједности, процес који траје током цијелог живота. Суштинска одлика тог процеса састоји се у прожимању и повезивању формалног, неформалног и информалног образовања у индивидуалном развоју и духовном обликовању сваког појединца“ (ибид.: 84).

Образовање је, заправо, у директној вези са друштвом, односно друштвени је а не природни феномен, тј. „тековина друштва постала је његова детерминанта, услов његовог опстанка и прогреса. Образовање је основа друштвеног развоја, што значи да његово стагнирање може кочити прогрес друштва“ (Шуран 2018: 51), па „образовање треба да је конципирано тако да у самом процесу доживљавамо искуство које нам помаже да разумемо идеје које имамо и које градим о свету око нас и у нама“ (Џомбић 2019: 17).

Образовање је, дијахронијски посматрано, подразумевало писменост и општу информисаност, односно, „заснива се на концепцији Јана Коменског, који је поставио разредно-предметно-часовни систем са циљем да образовање деце буде систематично и поступно. Концепција наставе је таква да наставник држи предавања, а од ученика се очекује да слушају, разумеју и запамте што већи број чињеница, као и да се приликом пропитивања не ослањају на било какав подсетник, тезе или уџбеник. Настава је оријентисана на преношење знања, вештина и навика, наставник је (пре)носилац информација и као такав постављен изнад ученика, а ученик је објекат наставног процеса“ (Голубовић 2011: 50). Организација и уређење традиционалног образовања нису увек доводили до учинковитости и функционалности (Галинец 2017), па је преуско и статично за опсег интеркултурног образовања, јер није узимало у обзир позицију појединца у мултикултурном друштву, што говори о од-

суству свеобухватног и динамичког аспекта образовања (Нојнер 2012: 21), док савремено образовање тенденциозно иде ка изградњи индивидуе у сваком смислу, те утиче на генерисање ставова и начина на који се перципира свет око себе, изграђује појединца као културно, мисаоно биће, означено способношћу разумевања и толеранцијом, односно, „савремено образовање не подразумева само функционалну писменост и енциклопедијско знање, социјализацију, већ и развој креативних потенцијала појединаца, њихових способности и амбиција, стицање практичних и примјенивих знања” (Вилић 2014: 392). Савремено образовање као главни исход види развој међусобног зближавања народа и држава на новим основама (Пинтер 2003: 206). Из тог се разлога јавља потреба за појавом новог модела образовања, означен као *интеркултурно образовање*, чијим ћемо се основним поставкама бавити у наставку рада, да бисмо након увида у теоријску димензију приказали резултате истраживања спроведеног међу ученицима новопазарских школа, а које нуди увид у ставове ученика о појму интеркултурности и интеркултурном образовању, као и о томе да ли интеркултурно образовање утиче на културну освешћеност и формирање целокупне, свестране личности ученика основних и средњих школа у Новом Пазару.

ИНТЕРКУЛТУРНО ОБРАЗОВАЊЕ

Интеркултурно образовање начелно је у вези са именом Едварда Хала, чија је намера била да оваквим концептом образовања помогне изасланицима америчке владе да развију потребне компетенције за разумевање страних култура (Кржељ 2014: 465–466), а које је теоријски и практични приступ усмерен ка промовисању и развоју интеракције између ученика различитог културног порекла (Млинаревић и др. 2013: 12), те да утиче на развој позитивних и толерантних ставова према различитостима, као и да успостави валоризацију разноликости (Стен, Манеа 2018: 292). Стога овај концепт образовања „тежи да превазиђе пасивну коегзистенцију” (Гошовић и др. 2007: 6), кроз индивидуалне и колективне трансформације (Васало 2016: 172), „и оствари развијен и одржив начин заједничког живота у мултикултурном друштву. То се чини кроз: изградњу разумевања, узајамног поштовања и дијалога међу групама различитих култура, обезбеђивање једнаких могућности и борбу против дискриминације” (Гошовић и др. 2007: 6), односно „основна претпоставка интеркултуралног образовања је да се људи срећу (контакт „лицем у лице”) и да су стално у контакту (вољно или невољно) са представницима култура које су другачије од оне којој припадају” (Врањашевић, Трикић, Росандић 2006: 46). То говори да је интеркултурно образовање врста образовања која нужно подразумева интердисциплинарни приступ, чији је циљ минимизирање или спречавање могућих тензија, пристрасности, привилегија или стереотипа који

се могу јавити између културно различитих друштава (Асланташ 2019: 319). Циљ интеркултурног образовања био би, дакле, реформа образовног система, која ће омогућити да деца из културно различитих социјалних група имају једнаке могућности у погледу образовања, а то би подразумевало „промене у систему образовања, укључујући и промену самог курикулума (начин учења и поучавања, начин процењивања и вредновања знања, дидактички материјали, ставови и уверења наставника и других важних актера у процесу образовања, етос школе, и сл.), иницијалног образовања наставника и њиховог професионалног усавршавања” (Врањашевић 2012: 302).

У интеркултурном образовању нема доминантних, већих или мањих култура. Постоје само културе које су у интеракцији. У дефинисању концепта интеркултурности могли бисмо рећи да се налазе различите заступљене културе на симетричној равни једнакости и међусобне комуникације (Лафраја 2011: 32), тј. различитост је укореењена у једнакости, где не постоји оправдање за маргинализацију, већ се улаже напор за промовисање различитих културних идентитета и у ком се случају евентуално супротстављени интереси решавају мирно (Брандер и др. 2015: 42).

Интеркултурно образовање промовише идеје разумевања матичне и нематичних култура, ученике подстиче на комуникацију са другим етносима, те покушава да сузбије стереотипе и предрасуде који евентуално доводе до дискриминаторног понашања у мултиетничким заједницама, каква је и наша, тако што се ученик окреће интроспекцији и анализи своје и других културних наслеђа с којима је у интерактивном односу, односно „поштује културни идентитет ученика/ученица тиме што пружа културално одговарајуће и респонзивно квалитетно образовање за све, пружа свим ученицима/ученицама културална знања, вештине и ставове који су им неопходни да би били активни и одговорни грађани друштва, пружа свим ученицима/ученицама културална знања, вештине и ставове који их оспособљавају да доприносе поштовању, разумевању и солидарности међу појединцима, етничким, социјалним и културним групама и нацијама” (Петровић и др. 2016: 20–21), тј. интеркултурно образовање „може да допринесе развоју друштва у коме влада друштвена правда” (Врањашевић, Трикић, Росандић 2006: 46). Ово упућује на то да се овај модел образовања одвија на три нивоа: на нивоу опажања, нивоу ставова и на нивоу понашања (ибид.), што је значајна одредница интеркултурног образовања, која уводи перспективу гледања на културне феномене (Момчиловић 2017: 526–527). Момчиловић (ибид.) запажа, такође, да се интеркултурно образовање „процењује мерилима сопствене културе”, упућујући да је појава стереотипа, предрасуда и негирања одређених феномена врло могућа, те да се кроз наставу, посебно страних језика, могу превазићи и на тај начин допринети развоју заједничких интереса и толеранције (ибид.).

Колби (Coulby 2006: 246) подвлачи да свако образовање које није интеркултурно, вероватно није ни образовање, већ промовисање националистичког или верског фундаментализма, наглашавајући да свакако укључује реконцептуализацију онога што су школе и универзитети урадили у прошлости и онога што су способни да учине у садашњости и будућности, ослањајући се на низ историја, контекста и пракси, стављајући их једно уз друго, с циљем олакшавања разумевања и евентуалног развоја. Аутор наводи да је интеркултурно образовање радикални покрет, који иде ка урбаном образовању, те је супротан конзервативнијим структурама (ибид.: 247) и које ће изналазити моделе образовања прилагођене различитим културама, а не различите моделе образовања за различите културе (Леклерк 2003: 23).

Бенет (2009: 4) упућује на краткорочне и дугорочне ефекте интеркултурног образовања, указујући да се краткорочни ефекти огледају у стицању интеркултурне осетљивости и компетенције, док ће се дугорочни манифестовати кроз развој глобалног грађанства у ком ће се случају трајно повећати свест и уважавање културних разлика, тј. усмерено је ка дугорочним променама у школама и развоју курикула, што је погодна основа за развој нових метода подучавања и учења (Нојнер 2012: 14). Из тог се разлога интеркултурно образовање може третирати као перманентно учење, али је свакако овакав модел образовања најпримеренији и најприхватљивији за узраст до пунолетства, јер је то најоптималнији период живота за развој разумевања, формирање ставова и способности неопходних за уважавање и прихватање културних различитости (Бутерин 2011: 3).

Интеркултурно образовање, дакле, треба схватити као савремену образовну филозофију и педагогију, које је прилагођено плурализму и укључује интеркултурну димензију, чији су циљеви отвореност према различитости, једнакост ученика и социјална кохезија, односно утиче на социо-емоционални и когнитивни развој ученика (Контини, Пика-Смит 2017: 247), те има следеће исходе: „припремање ученика за сусрет са различитостима; припремање ученика за позитивно реаговање и схватање различитости као могућности стицања нових искустава; промишљање социјалних и образовних проблема везаних за културне различитости; стицање знања и развијање способности коришћења знања о другачијима; развијање способности критичког мишљења као и признавање права другима на поседовање културног идентитета; развијање комуникацијских вештина; развијање социјалне осетљивости и осећаја за решавање социјалних проблема; развијање способности сарадње у мултикултуралном окружењу” (Даниелс 1999, цит. у: Јевтић, Петровић 2014: 27), јер ће само осећај припадности заједничкој земљи или друштву резултирати позитивним ставом према разликама и јединству, формирајући тако модел социјалног јединства, чији ће саставни делови бити једнакост и различитост (Млинаревић и др. 2013: 12), где нема простора за колонизацију свести једном културом.

Дакле, овај модел образовања промовише дијалектичку комуникацију између људи из различитих земаља, заснивајући се на принципима као што су једнакост цивилизација, поштовање разлика, толеранција, емпатија и уклањање предрасуда и стереотипа, односно заснован је на демократским вредностима и подржава међуљудску комуникацију и сарадњу (Зотоу 2017: 129).

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање је саставни део ширег истраживања у оквиру докторске дисертације под називом *Интеркултурно образовање и језичка интеркултурност у Републици Србији на примеру Новог Пазара*, која се израђује на Филолошком факултету Универзитета у Београду, а које се бави испитивањем ставова ученика завршних разреда основне и средњих школа на подручју Новог Пазара и њихових наставника језика (оних који предају неки страни језик, али и оних који предају матерњи језик) о појму интеркултурности, интеркултурном образовању, интеркултурној компетенцији, аспектима културе кроз наставу језика. Истраживање је спроведено у току месеца октобра школске 2020/21. године на подручју Новог Пазара у следећим школама: ОШ „Рифат Бурџовић Тршо“, ОШ „Вук Караџић“, ОШ „Десанка Максимовић“, ОШ „Мур“, Медицинска школа „Два хероја“, „Гимназија“. Истраживање је извршено на основу анкете, која је подразумевала питања затвореног и отвореног типа, а у којој су учествовала 83 ученика, од којих су њих 43 ученици осмог разреда основне школе узраста од 13 година ($n = 10$), 14 година ($n = 32$) и 16 година ($n = 1$, ученица је у први разред пошла са девет година) и 40 ученика средње школе узраста од 17 година ($n = 13$) и 18 година ($n = 27$). Када је реч о полу, у основној школи од укупног броја ($n = 43$) њих 15 су дечаци, а 28 девојчице, док у средњој школи од укупног броја испитаника ($n = 40$) њих 12 су мушког пола и 28 женског. Циљ истраживања био је испитивање ставова ученика осмог разреда основне школе и четврте године средње школе на подручју Новог Пазара о појму интеркултурности и интеркултурном образовању. Статистичком обрадом и квалитативном анализом добијених података потврђујемо хипотезу о присуству културне освешћености ученика новопазарских школа, али и о томе да интеркултурно образовање ученицима доприноси развоју интеркултурне компетенције и формирању целокупне личности.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

За део истраживања, које је наш предмет интересовања у овом раду, ученицима су била понуђена питања, која су приказана у Табели 1,

на која су се, у складу са својим схватањима и сазнањима о интеркултурности и интеркултурном образовању, могли изјаснити са ДА или НЕ. Резултате добијених података и анализу дајемо у наставку рада.

Табела 1 – Упоредни приказ ставова ученика 8. разреда основне школе и 4. године средње школе о интеркултурности и интеркултурном образовању

	Осми разред основне школе				Четврта година средње школе			
	ДА		НЕ		ДА		НЕ	
	н	%	н	%	н	%	н	%
Да ли си се некада сусрео/сусрела са појмом интеркултурност	16	37,21	27	62,79	9	22,5	31	77,5
Да ли појам интеркултурност повезујеш са постојањем више култура на једном простору	29	67,44	14	32,56	35	87,5	5	12,5
Да ли појам интеркултурност повезујеш са поштовањем и прихватањем	34	79,07	9	20,93	36	90	4	10
Да ли појам интеркултурност повезујеш са међусобном толеранцијом	26	60,46	17	39,54	33	82,5	7	17,5
Да ли појам интеркултурност повезујеш са међусобним дијалогом	28	65,12	15	34,88	31	77,5	9	22,5
Да ли сматраш да интеркултурно учење може допринети развоју интеркултурне компетенције (способност комуницирања припадника различитих културних група)	29	67,44	14	32,56	38	95	2	5
Да ли интеркултурно образовање може допринети целокупном развоју личности која је одређена особинама као што су моралност, саосећајност	28	65,15	15	34,88	34	85	6	15
Да ли интеркултурно образовање може допринети једнакости међу људима и сузбијању дискриминације	26	60,46	17	39,54	37	92,5	3	7,5

Колико су ученици осмог разреда основне школе и ученици четврте године средње школе упознати са појмом интеркултурности испитивали смо првим питањем и сусрели се са прилично негативним одговорима, где су они нешто израженији код средњошколаца. Чак 77,5% њих изјаснило се да се са појмом интеркултурности упознају тек приликом спровођења овог испитивања, али и 62,79% ученика основне школе. 37,21% основаца са појмом интеркултурности упознато се кроз медије, без потпуно јасне представе шта интеркултурност, заправо, и подразумева. Са овим појмом упознато се и 22,5% ученика средње школе, такође кроз медије, у највећем броју случајева, док је један ученик имао ближи контакт са интеркултурношћу кроз учешћа на семинарима тог карактера. Међутим, иако је изражен проценат ученика који раније нису имали прилику да се упознају са појмом интеркултурности, углавном су позитивни ставови када је реч о њиховим претпоставкама шта је под појмом интеркултурности садржано. Појам интеркултурности 67,44% основаца и 87,5% средњошколаца повезује са постојањем више култура на једном простору. Поред тога, ученици сматрају да је интеркултурност повезана и са поштовањем и прихватањем (79,07% ученика осмог разреда основне школе и 90% ученика средње школе, у ком су случају негативни одговори минимални), али и са међусобном толеранцијом (60,46% основаца, односно 82,5% средњошколаца). На сличан начин ученици перципирају интеркултурност и као „средство” за остваривање међусобног дијалога, са чим је сагласно 65,12% основаца и 77,5% средњошколаца.

Када је реч о схватању интеркултурног учења и образовања, ученици опет имају афирмативне ставове. Међутим, овакви ставови израженији су код ученика четврте године средње школе код којих се увек нешто више од две трећине њих изјасни на позитиван начин, док се ученици осмог разреда основних школа у већини случајева на исти начин изјасне са тек нешто изнад једне половине. Анализом добијених података закључујемо да су ученици мишљења да интеркултурно учење може допринети развоју интеркултурне компетенције (67,44% ученика осмог разреда основне школе и чак 95% ученика четврте године средње школе), да може допринети целокупном развоју личности која је одређена особинама као што су моралност, саосећајност (65,15% основаца и 85% средњошколаца), али и то да интеркултурно образовање, у коначном, може допринети једнакости међу људима и сузбијању дискриминације (60,46% основаца и 92,5% средњошколаца). Оваквим подацима, када је реч о ученицима осмог разреда основне школе, делимично се потврђује наша хипотеза да интеркултурни елементи у образовању утичу на културну освешћеност ученика и доводе до тога да различите културе на једном простору егзистирају једне са другима, а не једне поред других. С друге стране, када узмемо у обзир резултате које смо добили на основу одговора ученика четврте године средње школе, нашу почетну хипотезу потврђујемо сасвим.

ЗАКЉУЧАК

На основу приказаних и анализираних података закључујемо да ученици из новопазарских школа, и поред тога што се углавном нису раније сусретали са појмом интеркултурности и интеркултурним образовањем, углавном ове димензије повезују са позитивним аспектима. Афирмативни став је у нешто већем проценту присутан код ученика средњих школа. Ученици углавном појам интеркултурности повезују са постојањем више култура на једном простору, поштовањем и прихватањем, међусобном толеранцијом, међусобним дијалогом, што, заправо, представља добру основу за имплементацију интеркултурног образовања на подручју Новог Пазара, које је свеобухватно, те које ће, сматрају ученици, допринети развоју интеркултурне компетенције, целокупном развоју личности, која је одређена особинама као што су моралност, саосећајност, али и једнакости међу људима и сузбијању ди скриминације, чиме потврђујемо нашу почетну хипотезу.

ЛИТЕРАТУРА

Асланташ 2019: S. Aslantaş, The Effect of Intercultural Education on the Ethnocentrism Levels of Prospective Teachers, *International Electronic Journal of Elementary Education*, 11(4). 319–326.

Бенет 2009: M. Bennett, Defining, measuring, and facilitating intercultural learning: a conceptual introduction to the Intercultural Education double supplement, *Intercultural Education*, 20(S1–2). 1–13.

Богдановић, Мимица 2007: M. Bogdanović, A. Mimica, *Sociološki rečnik*, Beograd: Zavod za udžbenike.

Брандер и др. 2015: P. Brander, C. Cardenas, J. de V. Abad, R. Gomes, M. Taylor, *Образовни прѹручник "Svi različiti svi jednaki", Ideje, sredstva, metode i aktivnosti za neformalno interkulturalno obrazovanje sa mladima i odraslima*, (Prevod, lektura i korektura: Centar za građansko obrazovanje). Podgorica: Centar za građansko obrazovanje.

Бутерин 2011: M. Buterin, Promicanje interkulturalizma u školskom okruženju, *Acta Iadertina*, 8. 1–9.

Васало 2016: B. Vassallo, School Leaders' Perceptions on Intercultural Education, *The Online Journal of New Horizons in Education*, 6(4). 171–177.

Вилић 2014: D. Vilić, Uloga znanja i obrazovanja u savremenom društvu, *Politeia*, br. 8, Banja Luka. 389–404.

Врањашевић 2012: J. Vranjašević, Interkulturalno obrazovanje: razvoj profesionalnih kompetencija nastavnika, *Kvalitet u obrazovanju – Izazovi i perspektive*, Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu. Institut za pedagogiju i andragogiju. 301–315.

Врањашевић и др. 2006: J. Vranjašević, Z. Trikić, R. Rosandić, *Za razliku bogatije – priručnik za interkulturalizam*, Beograd: Centar za prava deteta.

Галинец 2017: М. Galinec, Pluralizam obrazovnih programa – pravo i izbor, *Pravo djeteta na odgoj i obrazovanje: teorije, politike i prakse*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju – Odsjek za pedagogiju. 212–218.

Гвозденовић 2011: С. Gvozdenović, Obrazovanje i drugi srodni pojmovi, *Sociološka luča*, V(2). 82–93.

Голубовић 2011: Д. Golubović, Savremene metode obrazovanja iz tehnologije i informatike za društvo učenja i znanja, *Tehnologija, informatika i obrazovanje za društvo učenja i znanja*, VI međunarodni simpozijum. Čačak: Tehnički fakultet. 47–59.

Гошовић и др. 2007: Р. Gošović, С. Mrše, М. Jerotijević, Д. Petrović, В. Tomić, Interkulturalno obrazovanje, *Vodič za unapređenje interkulturalnog obrazovanja*. Beograd: Fond za otvoreno društvo, Grupa MOST.

Даниелс 1999: Р. Daniels, *Report of visit to review the intercultural bilingual gender sensitive curriculum*, Managua: Uraccan.

Зотоу 2017: Е. Zotou, Early childhood teachers' perceptions of intercultural education in state schools of Thessaloniki and surrounding areas, *Journal of Language and Cultural Education*, 5(3). 127–143.

Јевтић, Петровић 2014: В. Jevtić, Ј. Petrović, Interkulturalno obrazovanje sa pogledom na budućnost, *Obrazovanje i savremeni univerzitet*. Niš: Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet. 25–35.

Колби 2006: Д. Coulby, Intercultural education: theory and practice, *Intercultural Education*, 17(3). 245–257.

Контини, Пика-Смит 2017: Р. М. Contini, С. Pica-Smith, Problematizing the Conceptual Framework of Interculturalism and its Pedagogical Extension of Intercultural Education: Theoretical Perspectives and their Implications, *Italian Journal of Sociology of Education*, 9(3). 236–255.

Кржељ 2014: К. Krželj, Interesovanja studenata za sadržaje strane kulture, *Etnoantropološki problemi*, 9(2). 465–481.

Лафраја 2011: С. Lafraya, *Intercultural learning in non-formal education: theoretical frameworks and starting points*, Council of Europe and the European Commission.

Леклерк 2003: Ј. М. Leclercq, *Facets of interculturality in education*, Council of Europe Publishing.

Млинаруевић и др. 2013: В. Mlinarević, А. Peko, Ј. Ivanović, Interkulturalno obrazovanje učitelja (komparativni prikaz interkulturalnoga obrazovanja magistara primarnoga obrazovanja u Osijeku i Subotici), *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 154 (1-2) 11–30.

Момчиловић 2017: Н. Momčilović, Interkulturalnost i nastava stranih jezika, *Og nauke do nastave*, Ниш: Универзитет у Нишу, Филозофски факултет. 523–536.

Нојнер 2012: G. Neuner, The dimensions of intercultural education, *Intercultural competence for all. Preparation for living in a heterogeneous world*, (Edd.: Josef Huber). Council of Europe Pestalozzi Series, No. 2. 11–51.

Петровић и др. 2016: Д. Petrović, Р. Gošović, Ј. Čekić Marković, Analiza zakonske i strateške regulative u oblasti interkulturalnog obrazovanja u Srbiji, *Interkulturalno obrazovanje u Srbiji: Regulativni okvir, stanje i mogućnosti za razvoj*, Beograd: Centar za obrazovne politike. 19–45.

Пинтер 2003: Ј. Pinter, Obrazovanje u multinacionalnoj i multikulturalnoj sredini, *Norma*, XI(1).

Стен, Манеа 2018: C. Stan, A. D. Manea, The Dimensions of Intercultural Education, *Astra Salvensis*, VI(12). 291–297.

Џомбић 2019: J. Džombić, *Obrazovanje mladih za ljudska prava*, Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji.

Шуран 2018: F. Šuran, *Uvod u sociologiju odgoja i obrazovanja*, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.

Adnan H. Bjelak / INFLUENCE OF ELEMENTS OF INTERCULTURALITY AND INTERCULTURAL EDUCATION ON DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL AWARENESS AND FORMATION OF STUDENT PERSONALITY NOVOPAZAR SCHOOLS

Resume: The goal of the analysis is to confirm the hypothesis that the elements of interculturalism and intercultural education influence the development of intercultural awareness and the formation of the overall personality of students in schools of Novi Pazar. In a survey conducted in October of the school year 2020/21. 83 students participated in Novi Pazar primary and secondary schools (43 primary school students and 40 secondary school students). The research was conducted by surveying students of Novi Pazar schools, in which case the survey consisted of closed and open questions, and examined students' attitudes about the concept of interculturality and intercultural education, where we by quantitatively-qualitative analysis confirm our initial hypotheses that interculturality and intercultural education affect the cultural awareness of students, their generation of attitudes, which lead to the development of the overall personality of students, their acceptance of cultural differences, anti-discriminatory behavior, tolerance and mutual dialogue.

Key words: interculturalism, intercultural education, intercultural awareness, students of Novi Pazar schools

Примљен: 11. јануара 2021.

Прихваћен за штампу фебруара 2021.